Magdalena Gąsowska *

Uniwersytet w Białymstoku

Gawędy o sztuce

[rec. Bożena Fabiani, *W kręgu sztuki. Wybór gawęd*,
Wydawnictwo PWN, Warszawa 2015, ISBN 978830183486, ss. 368]

Streszczenie:

Magdalena Gąsowska recenzuje w swoim artykule książkę zatytułowaną *W kręgu sztuki. Wybór gawęd* (2015) autorstwa Bożeny Fabiani – historyczki oraz poetki, znawczyni baroku, dziejów chrześcijańskiego Rzymu, historii sztuki, kultury staropolskiej, jak też biografii najbardziej znanych artystów. Szczególną uwagę badaczka zwraca tutaj na postać Hana van Meegerena (1889–1947), holenderskiego marszanda i malarza, słynnego fałszerza dzieł Jana Vermeera van Delfta (1632–1675). Swoje rozważania uzupełnia też Gąsowska między innymi o odniesienia do pracy biograficznej Franka Wynne’a pt. *To ja byłem Vermeerem. Narodziny i upadek największego fałszerza XX wieku* (2007).

Słowa-klucze: Bożena Fabiani, Jan Vermeer van Delft, Han van Meegeren, malarstwo europejskie, fałszerstwo.

* Magdalena Gąsowska – mgr, absolwentka Uniwersytetu w Białymstoku, na którym ukończyła historię (2010) oraz archiwistykę (2011), doktorantka w Instytucie Historii i Nauk Politycznych Uniwersytetu w Białymstoku.

Stories about art

[rev. of Bożena Fabiani, 'W kręgu sztuki. Wybór gawęd' ['In a Circle of Art. A Selection of stories'], PWN Publishing House, Warsaw 2015, ISBN 978830183486, 368 pp.]

Summary:

In her article, Magdalena Gąsowska reviews a book entitled 'W kręgu sztuki. Wybór gawęd' ['In a Circle of Art. A Selection of stories'] (2015) written by Bożena Fabiani – a historian and a poet, a specialist in Baroque, history of Christian Rome, history of art, Old Polish culture, as well as biographies of the most prominent artists. The researcher draws particular attention to Han van Meegeren (1889–1947), a Dutch art dealer and painter, a famous forger of works by Jan Vermeer van Delft (1632–1675). Gąsowska also complements her deliberations with, e.g. references to the biographical work by Frank Wynne, entitled 'I was Vermeer. The Rise and Fall of the Twentieth Century's Greatest Forger' (2007).

Key words: Bożena Fabiani, Jan Vermeer van Delft, Han van Meegeren, European painting, forgery.

Malarstwo oraz sztuka w pełnym tego słowa znaczeniu od zawsze były jedną z moich ulubionych dziedzin. Kilka miesięcy temu wpadła w moje ręce niezwykle ciekawa książka Bożeny Fabiani¹ zatytułowana *W kręgu sztuki. Wybór gawęd*. Ta pięknie i starannie wydana w formie albumu publikacja, która ukazała się w 2015 roku nakładem warszawskiego Wydawnictwa Naukowego PWN, nie jest niestety pozbawiona mankamentów. O dobrych, ale i złych stronach owej książki chciałabym napisać kilka słów.

Autorka niniejszej książki, Bożena Fabiani urodzona w 1939 roku, jest historykiem, emerytowanym nauczycielem akademickim, poetką

¹ B. Fabiani, *W kręgu sztuki. Wybór gawęd*, Warszawa 2015.

i tłumaczką. A także autorką licznych publikacji poświęconych sztuce, takich jak *Gawędy o sztuce. Dzieła, twórcy, mecenas. Włochy XIII-XV wiek* z 2010 roku lub wydane w 2013 roku *Moje gawędy o sztuce. Dzieła, twórcy, mecenas. Wiek XV-XVI*. Od lat jest ona mocno zaangażowana w pracę w II Programie Polskiego Radia, gdzie w audycji *W stronę sztuki* opowiada głównie o malarstwie.

Omawiana przez mnie praca składa się dwudziestu trzech gawęd, które swobodnie można określić mianem rozdziałów. Jak sama autorka pisze: „Najwięcej miejsca zajęli Włosi, bo to się im niewątpliwie należy. Na drugim miejscu pod względem objętości występują Holendrzy, następnie Francuzi, Hiszpanie i Niemcy”. Pierwsza gawęda opowiada o bizantyjskich mozaikach i kościele San Vitale w Rawennie. Druga gawęda, w której autorka gwałtownie przeskakuje z VI wieku i Bizancjum do XIII-wiecznych Włoch, dotyczy malarstwa Giotto di Bondone. W trzeciej opisuje ona pierwszego z trzech twórców renesansu, czyli Fillippo Brunelleschi, następnie w czwartej i piątej bohaterami kolejno są Donatello i Masaccio. W gawędzie numer sześć i siedem przenosimy się do XV-wiecznej Florencji, gdzie tworzyli dwaj mnisi: bogobojny i cichy Fra Giovanni oraz nieznośny i energiczny Fra Lippi. Ósma opowieść dotyka twórczości Michała Anioła, dziewiąta natomiast Caravaggio. Eweneментом jest dziesiąta gawęda opowiadająca o losach malarki Elisabetty Sirani. Kolejne gawędy Bożeny Fabiani ukazują nam twórczość Albrechta Dürera, Mathiasa Grünewalda, Malchiora z Flandrii, Terborcha oraz Gerarda Dou. Bohaterem szesnastej gawędy jest Rembrand. Siedemnastej Veermer. W dziewiętnastej autorka skupia się na Georges de La Tour. W kolejnych rozdziałach możemy przeczytać o Phillippe de Champaigne, Chardin i Diego Velazquez. Książkę zamyka Francisco Goya.

Celowo w trakcie wymieniania kolejnych gawęd pominęłam tę z numerem osiemnastym, gdyż jest eweneментом i chciałabym powiedzieć o niej kilka słów więcej. Rzecz dotyczy Hana van Meegerena, który jednak w przeciwieństwie do innych bohaterów owej publikacji nie był malarzem. Meegeren był marszandem – zajmował się sprzedażą obrazów. Marszandem, dodajmy, niezwykłym, ponieważ zafascynowanym dawnym malarstwem określanym w latach 40. XX wieku za staroświeckie. Inną pasją Meegerena było fałszowanie dzieł wspomnianego wyżej Jana

Vermeera z Delft. Meegeren był fałszerzem doskonałym, spod którego pędzla wyszły obrazy bliźniaczo podobne do oryginału. Zuchwałość wytwórcy podróbek przestała w pewnym momencie mieć granicę i Han van Meegeren sprzedawał swoje obrazy, obrazy, które sam wymyślił, jako cudownie odnalezione dzieła Veermera. Historia głosi, że holenderski fałszerz poszedł o krok dalej, otóż hodował borsuki, które następnie golił, żeby z ich sierści robić pędzle, gdyż takich używał Vermeer, a Meegeren nie mógł sobie pozwolić na znalezienie przez badaczy choćby śladu syntetycznego włosia na podrobionym płótnie. Han van Megereen ostatecznie został zdemaskowany, jego obrazy skonfiskowano, a on sam trafił do więzienia. Szerzej na ten temat pisze inny autor, którego książkę niewątpliwie warto przeczytać².

Historia Hana van Megereena jest tak samo barwnie opisana, jak i innych, tyle, że autentycznych twórców. Lektura Bożeny Fabiani pozostaje bardzo wciągająca, a odbiór książki umilają kolorowe reprodukcje omawianych dzieł. Nie jest to jednak książka, o czym wspomniałam wcześniej, pozbawiona wad. Przede wszystkim księga, która zawiera taką ilość specjalistycznej wiedzy, powinna być wyposażona w przypisy. Odbiorca, czytając zawarty w publikacji tekst – często anegdoty, zabawne i smutne fragmenty z życia artystów i malarzy na przestrzeni wieków, nie może z niczym zweryfikować owych opisów i wydarzeń. Brakuje konkretnych odniesień do ich pochodzenia, przez co stają się one mało przydatne.

O ile autorka umieszcza na końcu *Wyboru gawęd* listę źródeł, z których czerpała reprodukcje do swego albumu, to zaskakujące jest to, że jako źródło wiedzy na równi traktuje np. British Museum i Wikipedię. Co więcej, nieodzownym elementem publikacji są spekulacje podważające wiedzę autorki. Bardzo często można spotkać określenia „chyba”, „być może”, „wydaje mi się” czy „prawdopodobnie”.

Licząca 368 stron książka Bożeny Fabiani zatytułowana *W kręgu sztuki. Wybór gawęd*, aby mieć znaczenie i wartość merytoryczną, powinna zostać wzbogacona również o bibliografię, a tej w publikacji zabrakło. Czytelnik nie ma pojęcia, skąd autorka czerpała swą wiedzę.

² Więcej zobacz w: F. Wynne, *To ja byłem Vermeerem. Narodziny i upadek największego fałszerza XX wieku*, przeł. E. Pankiewicz, Poznań 2007.

Podsumowując, można za słuszne uznać stare powiedzenie „Cudze chwalicie, swego nie znacie..”. Autorka na łamach książki robi przekrój malarstwa francuskiego, niemieckiego, niderlandzkiego, włoskiego, a zapomina o polskim. Na listę wielkich twórców, nie wiedzieć czemu, nie wciąga chociażby Jana Matejki – zasłużonego twórcy i patrioty.

Niemniej jednak, książka Bożeny Fabiani, mimo że posiada liczne mankamenty, pozostaje dziełem wartościowym pod względem ilustracji i reprodukcji. Należy jednak zaznaczyć, że przez mnogość swych niesprawdzalnych ciekawostek z życia twórców jest to lektura skierowana głównie do amatorów i nie można jej traktować naukowo. Polecam ją szczególnie tym, którzy cenią dobrze wydane książki i lubią albumy o malarstwie.

Bibliografia

Fabiani Bożena, *W kręgu sztuki. Wybór gawęd*, Warszawa 2015.

Wynne Frank, *To ja byłem Vermeerem. Narodziny i upadek największego fałszerza XX wieku*, przeł. Ewa Pankiewicz, Poznań 2007.